

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

Bakalářské kombinované studium
2009-2012

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Helena Eliška Brettfeldová

Rozvodové řízení a úprava práv a povinností k nezletilým dětem

Praha 2012

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Ladislav Lekár

BACHELOR THESIS

Helena Eliška Brettfeldová

Divorce procedure and adjustment of rights and obligations to
minors

Prague 2012

The Bachelor Thesis Work Supervisor: JUDr. Ladislav Lekár

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne ..... Jméno a příjmení autorky .....

Vlastnoruční podpis .....

Poděkování

Ráda bych poděkovala JUDr. Ladislavu Lekárovi za cenné rady a odborné vedení mé bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá pohledem na rozvodové řízení a úpravu práv a povinností k nezletilým dětem. Cílem práce je uvedení do problematiky rozvodového řízení, seznámení s platnou legislativou a možnostmi úpravy poměrů vůči nezletilým dětem v době před rozvodem a po rozvodu manželství.

Klíčové pojmy

Manželství, rozvod manželství, společné jmění manželů (dále jen SJM), vyživovací povinnost, zákon o rodině.

Annotation

Submitted bachelor thesis analyses a divorce procedure and adjustment of rights and obligations to minors. The aim of the thesis is an introduction to the issue of divorce procedure, familiarize with the effective legislation and options of adjustment a relationship to minors both before and after divorce.

Key words

Marriage, divorce, common property of spouses, maintenance obligation, family act.

Obsah:

Úvod.....	8
1. Vymezení základních pojmů.....	9
2. Historický vývoj rodinného práva.....	10
3. Základní principy rodinného práva.....	14
4. Zákon o rodině.....	16
5. Nejdůležitější mezinárodní úmluvy.....	20
6. Manželství.....	22
7. Registrované partnerství.....	25
8. Společné jmění manželů.....	28
9. Vypořádání společného jmění manželů.....	32
10. Rozvod manželství.....	34
11. Výchova dítěte po rozvodu rodičů.....	39
12. Vyživovací povinnost.....	42
13. Rozvodovost.....	44
Závěr.....	48
Seznam použité literatury.....	49
Seznam grafů.....	51

ÚVOD

Z hlediska historického vývoje prodělal institut manželství mnoho změn. V souvislosti s evolucí společnosti prodělává i pohled na manželství a rozvod určitý vývoj. Sama z osobní zkušenosti vím, jak rozdílný byl obecný pohled na rozvod manželství před třiceti lety a jak výrazný posun zaznamenal do dnešní doby. V současné době není rozvod v okolí tak mimořádná událost, jako tomu bylo před lety. To ale neznamená, že by byly následky rozvodu pro všechny zúčastněné méně závažné nebo méně bolestné. Nejen pro oba manžele, ale zejména pro děti je rozvod natolik závažná a nepříznivá změna, která mívá často dlouhodobé následky. Jsou to právě děti, kterých se rozvod rodičů hluboce dotýká a narušuje jejich životní jistoty. Jedním z důvodů, proč jsem si vybrala právě téma „Rozvodové řízení a úprava práv a povinností vůči dětem“ je fakt, že sama dvě děti mám a umím si představit, že každé rozhodnutí v souvislosti s rozvodem rodičů je pro děti velmi bolestné.

Cílem mé práce je poskytnout ucelený pohled na problematiku rozvodového řízení a možnosti úpravy práv a povinností vůči nezletilým dětem. V první kapitole bych chtěla krátce nastínit historii právní úpravy manželství a souvisejících aspektů, poté se budu zabývat současným a momentálně platným stavem legislativy a možnostmi z ní vyplývajícími.

Majetkové vypořádání v souvislosti s rozvodem je hned po upravení poměrů vůči nezletilým dětem dalším důležitým bodem v rozvodovém řízení. Právní úprava majetkových vztahů zaznamenala v 90. letech minulého století zásadní změny, což se následně odrazilo i v majetkových vztazích mezi manželi. Současnou legislativou upravující SJM se zabývám v samostatné kapitole.

1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Manželství – dle §1 zákona o rodině je „trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem“

Společné jmění manželů (dále jen SJM) nahradilo od 1.8.1998 dosud užívané bezpodílové spoluvlastnictví manželů. „Společné jmění manželů znamená, že každý z manželů je nadále vlastníkem celé věci, přičemž jeho vlastnické právo je omezeno stejným vlastnickým právem druhého manžela“

Rozvod manželství je jediný způsob, jakým lze za života manželů zrušit manželství za předpokladu, že manželství je tak hluboce rozvráceno, že neplní svoji funkci a obnovení vztahu není možné.

Vyživovací povinnost je povinnost rodiče přispívat na výživu svých dětí podle svých možností do doby, dokud nejsou schopny žít se samy.

Zákon o rodině – zákon č. 94/1963 Sb.; je základním pramenem rodinného práva a podrobně upravuje vztahy manželské a rodinné.

2. HISTORICKÝ VÝVOJ RODINNÉHO PRÁVA

Rodinné vztahy zaznamenaly v průběhu staletí výrazný vývoj. Pokud bychom se vrátili do období starověkého Říma, zjistili bychom, že tehdejší chápání rodiny bylo velmi odlišné od toho dnešního. V klasické římské rodině měl dominantní postavení muž – hlava rodiny, který nemohl být spjatý se svou původní rodinou, to znamená, že jeho otec buď zemřel, nebo jej z rodinného svazku uvolnil zvláštním úkonem, tzv. emancipací. Klasickou římskou rodinu můžeme chápat jako společenství osob a majetku, které bylo založeno na právních vazbách. Úkolem římské rodiny bylo zajistit trvání rodu. Sňatek se uzavíral v zájmu muže, který měl moc nad manželkou, dětmi i majetkem. Hlava rodiny – pater familias – měla moc nejen nad dětmi narozenými v řádném manželství, ale i nad dětmi osvojenými, nebo uznanými, které se narodily mimo manželství. Otec měl majetkoprávní způsobilost, což znamenalo, že všechny majetek nabytý dětmi patřil jemu jako hlavě rodiny. Manželství mohly uzavřít dospělé a mentálně způsobilé osoby s římským občanstvím. Ke sňatku musel dát souhlas otec jako hlava rodiny. Manželství zaniklo smrtí jednoho z manželů, ztrátou způsobilosti manžela k manželství nebo rozvodem. Rozvod ovšem v tehdejší době neměl dnešní formální podobu; stačilo, aby manžel vyjádřil ztrátu vůle žít nadále s manželkou nebo aby manželku obvinil například z nevěry, a vykázal ji ze svého domu. Po reformách Octaviana Augusta však došlo ke zpřísnění podmínek umožňujících rozvod.

V porovnání s římským modelem rodiny je pozdější evropská kultura odlišná. Velký vliv na úpravu manželských poměrů mělo křesťanské náboženství. Již v roce 1039 v Dekretech Břetislavových byla zakotvena právní úprava manželského práva. Manželství bylo pod kontrolou církve, rozhodování ve věcech manželských sporů přináleželo církevním soudům. Právní úprava zahrnovala nerozlučitelnost manželství za života manželů, monogamii a trestnost cizoložství manželky. Dekrety Břetislavovy tvořily základ dalšího vývoje manželského práva.

Církevní pohled na manželství se měnil současně s vývojem společnosti. „Základními principy, jež vnesla katolická církev do manželských vztahů, byly svátostná povaha manželství, monogamie a nerozlučitelnost za života manželů. Není sporu o tom, že v počátcích vývoje církev nevyklučovala existenci manželství jako

svazku mezi mužem a ženou dávno před křesťanstvím. Navíc neodporovala ani faktu, že manželství existovala i u národů nekřesťanských. Novum v interpretaci manželství spočívalo v tom, že u pokřtěných osob může manželství vzniknout pouze tehdy, jestliže je církví přeměněno ve svátost.¹

Princip nerozlučitelnosti manželů za života zaznamenal v průběhu staletí určitou změnu. Křesťanství původně zakazovalo nový sňatek vdovců a vdov, ale poněvadž to nebylo v souladu s potřebami státu, byl tento zákaz zrušen.

Kanonické právo přeneslo zásady křesťanského učení do podoby konkrétních právních pravidel. Koncem XII. století formuloval papež Alexandr III. pravidla zasnoubení, podmínky uzavření manželství a náležitosti manželské smlouvy. Manželství se stalo uzavřením smlouvy nerozlučitelným. V roce 1215 byly papežem Innocencem III. zavedeny tzv. ohlášky. Jména osob, které plánovaly uzavření sňatku, byla veřejně ohlášena (obvykle při mši). Účelem bylo seznámení veřejnosti s úmyslem uzavřít sňatek. Veřejnosti tak bylo umožněno, aby vznesla případné námitky proti uzavření ohlašovaného sňatku.

Uzavřené církevní manželství bylo nerozlučitelné. Církev stanovila určité překážky sňatku, které bylo nutno respektovat. V případě nedodržení těchto překážek bylo manželství neplatné. Mezi takové závažné důvody patřilo příbuzenství v přímé linii 1. stupně, impotence, trvající jiné manželství a nízký věk. U těchto překážek mohl papež udělit výjimku nazývanou dispens. Ten se uděloval zejména panovnickým nebo vysoce postaveným rodinám. Uzavření církevního sňatku vyžadovalo dodržování stanovené formy.

V zemích, které vyznávaly různá náboženství, byly sňatky mezi osobami různého vyznání z hlediska církevního práva neplatné. První zákon, který prohlašoval sňatky mezi křesťany a nekřesťany za neplatné, byl vydán roku 1749. V důsledku vývoje společnosti, přijetí moderních ústav a náboženské nejednotnosti byla církev nucena přehodnotit přísná pravidla pro uzavírání sňatku. V českých zemích vydal císař Josef II. v roce 1783 patent, který prohlásil manželství za občanskou smlouvu. Vznik,

---

¹ Veselá, R. 2003. *Rodina a rodinné právo*, s. 57.

trvání a zánik manželství měl nadále upravovat zákon a rozhodovat o manželství měl státní soud.

V červnu 1811 byl vydán rakouský Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB) – Všeobecný zákoník občanský – s účinností od 1. ledna 1812, jenž platil na českém území až do roku 1965, i když v roce 1950 byl významně přepracován a změněn. Tento zákoník uznával pro řešení manželských věcí výhradně občanské právo. Přenesl kompetence v rozhodování na státní úřady, čímž prakticky vyloučil církevní orgány, nicméně po obsahové stránce měla církev i nadále velký význam a vliv. Jedinou formou manželské smlouvy byla forma církevní. Duchovní správcové vedli agendu spojenou se sňatky, matriky, vydávali ohlášky a vydávali souhlas k manželství. Podle tohoto zákoníku byl muž hlavou rodiny, žena měla podřízené postavení, musela mu pomáhat v hospodářství, obydlí a měla povinnost plnit jeho nařízení. Podle ABGB mohlo být manželství prohlášeno za neplatné, zaniklo smrtí jednoho z manželů, nebo prohlášením za mrtvého, nebo bylo rozvedeno od stolu a lože. V tomto případě nemuseli spolu manželé dál žít, ale po právní stránce manželství nezaniklo. Do roku 1919 nepovoloval zákon katolíkům rozluky manželství. Mnohé snahy u úpravu právních předpisů týkajících se manželství ztroskotaly díky odporu a obstrukcím ze strany církve. Ke změnám došlo v průběhu První republiky, ale byly to změny dílčí, které nepřinesly očekávané zásadní proměny. Recepční norma (zákon č. 11/1918 sb.) převzala rakouské a uherské právní normy, čímž na území republiky vznikl právní dualismus. Důležitou změnou v nové Československé republice bylo přijetí zákona č. 320/1919 Sb., který upravoval rodinné poměry, vznik a zánik manželství. Nově byl zaveden civilní sňatek vedle sňatku církevního. Rozluka manželství soudem byla možná bez ohledu na náboženské vyznání.

Zásadní změny v právní legislativě přinesl až vývoj po 2. světové válce. Ústava 9. května 1948 upravovala a interpretovala dosavadní právní předpisy. Došlo ke střetu dvou různých právních systémů. Ústava 9. května zaručovala rovné postavení žen a mužů ve společnosti i v rodině, stejný přístup ke vzdělání a hodnostem, měla odstranit diskriminaci dětí podle jejich původu. Některá tato ustanovení byla v rozporu s právní úpravou ABGB, proto se začal připravovat nový zákon, který schválilo Národní shromáždění Republiky Československé 7. prosince 1949 jako zákon č. 265/1949 Sb.,

o právu rodinném (účinnosti nabyl 1. ledna 1950). Tento zákon přinesl celou řadu změn. Úpravy rodinných vztahů byly založeny na principech lidově demokratického zřízení. Došlo k vyčlenění právní úpravy rodinných vztahů a vytvoření nového odvětví práva – práva rodinného. Tímto zákonem došlo ke sjednocení rodinného práva pro celé území Československa. Úkolem tohoto zákona byla ochrana rodiny a manželství jako trvalého dobrovolného společenství muže a ženy. Mezi důležité změny patřilo odstranění nadřazenosti manžela, zrovnoprávnění žen, zrovnoprávnění dětí bez ohledu na jejich původ, zajištění výchovy a výživy dětí v souladu s koncepcí společnosti. Byla uplatněna zásada obligatorního občanského sňatku. Překážkami bránícími manželství byly dle tohoto zákona příbuzenství v pokolení přímém, bigamie, vztah mezi sourozenci. Manželství mohou uzavírat jen osoby duševně zdravé. Bylo konstatováno, že oba rodiče mají rovnocenné postavení. Rodičovská moc měla být vykonávána v zájmu dětí a ve prospěch společnosti.

Na základě usnesení Ústředního výboru KSČ v prosinci 1960 byly vytvořeny nové osnovy pro návrhy zákonů, k nimž se měli vyjádřit všichni, kteří s nimi měli pracovat v praxi. Celkem bylo předloženo 5 000 připomínek, které byly přezkoumány a bylo rozhodnuto o vydání nového zákona. V roce 1963 byl publikován nový zákon 94/1963 Sb. o rodině. Hned v úvodu byl zdůrazněn význam rodiny, jako základního článku společnosti. Hlavní změny se týkaly výchovy dětí, došlo k posílení moci národních výborů jako kontrolních orgánů při výchově dětí. Právní úprava majetkových vztahů mezi manželi byla začleněna do občanského zákoníku. Majetkové společenství se přeměnilo na bezpodílové spoluvlastnictví manželů. Občanský zákoník upravoval také společné užívání bytových jednotek a pozemků. Zákon se podrobně zabýval úpravou alimentálních povinností. Zákon o rodině byl postupně měněn a doplňován až do současné podoby.

3. ZÁKLADNÍ ZÁSADY RODINNÉHO PRÁVA

Postavení rodiny bylo v každé společnosti velmi významné. I přesto, že se v souvislosti s vývojem mění i obecný pohled společnosti na rodinu, částečně se transformuje funkce rodiny, je její postavení stále důležité a nezastupitelné jak pro jednotlivce, tak pro celou společnost. Rodina je základním článkem sociální struktury a základní ekonomickou jednotkou. Mezi základní funkce rodiny patří funkce reprodukční, ekonomická, výchovná, socializační a ochranná. Rodina ovlivňuje, rozvíjí a formuje osobnost člověka již od narození. Členy rodiny spojuje společné soužití, vzájemná podpora a odpovědnost. Zásadní význam rodiny spočívá ve výchově dětí, v procesu socializace a v předávání návyků důležitých pro další život ve společnosti. Chování člověka v dospělosti je z velké části výsledkem psychosociálního působení jeho rodiny v dětství.

Rodinné právo je samostatné odvětví soukromého práva, které upravuje vztahy osobního a majetkového charakteru mezi členy rodiny. Stát prostřednictvím rodinného práva zaručuje ochranu základních lidských a společenských hodnot a reguluje společensky nejdůležitější práva a povinnosti mezi manželi, mezi rodiči a dětmi a mezi účastníky náhradní rodinné výchovy. Hlavní zásady rodinného práva vycházejí z aktuálních společenských potřeb a zájmů a z všeobecně uznávaných zvyklostí a tradic.

Základními právními dokumenty státu jsou Ústava ČR a Listina základních práv a svobod. Právní vztahy v rodině upravuje zákon o rodině (viz níže). Od vstupu do Evropské unie jsou pro nás závazné i prameny práva Evropské unie, což platí i pro oblast rodinného práva. Od roku 2003 platí nařízení Rady č. 2201/2003, o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti.

Mezi hlavní zásady rodinného práva patří:

„**Blaho dítěte** je nejdůležitějším a základním principem, je ústředním motivem všech pramenů českého rodinného práva, vyplývá z převážné většiny jednotlivých ustanovení, kdy je vždy přihlíženo k zájmům dítěte, ať již v případě rozhodování soudu o rozvodu manželství či o vzájemné vyživovací povinnosti manželů, o svěření dítěte

do péče jednoho z rodičů nebo do péče jiných osob, o určení rodiče, přičemž jsou zaručena stejná práva pro všechny děti bez ohledu na to, zda se narodila v manželství či mimo ně.“²

Dalším principem je **princip rovnosti subjektů**. Muž i žena mají v manželství stejné postavení, stejná práva a povinnosti, mají povinnost vzájemně respektovat svoji důstojnost. Praxe je ale mnohdy odlišná. Obzvláště v období před rozvodem bývají vztahy velmi napjaté, manželé se vzájemně osočují a urážejí a to vše, bohužel, často v přítomnosti nezletilých dětí. Jestliže je dítě přítomno osočování, znevažování a urážení některého rodiče, má to na něj jistě negativní vliv a kromě toho dostává špatný model chování, který si v budoucnosti může přenést do svého rodinného života.

Princip solidarity a vzájemné pomoci znamená, že všichni členové rodiny si mají být nápomocni nejen při řešení problémů, ale i při běžných každodenních činnostech. Každý člen domácnosti by měl přispívat způsobem přiměřeným jeho věku, jeho možnostem a schopnostem. To znamená, že nejen rodiče, ale i děti by se měly podílet na chodu domácnosti a pomáhat podle svých možností například při běžném úklidu, nákupu apod. „Jde o jeden z nejvýznamnějších principů odlišujících rodinně právní vztahy od vztahů občanskoprávních. Vzájemná pomoc není založena na ekvivalenci plnění, která je typická pro vztahy občanskoprávní, ale subjekty rodinného práva své povinnosti plní **v rámci svých schopností a možností.**“³

---

² Schelle, K. 2006. *Základy práva pro posluchače neprávnických fakult*, s. 190.

³ Hrušáková, M. 1998. *České rodinné právo*, s. 21.

4. ZÁKON O RODINĚ

Fungování rodiny a její role ve společnosti je velmi důležitá, ale není stejná jako v minulosti. Podobně jako se mění společnost a prodělává sociální a kulturní vývoj, transformuje se i funkce rodiny. Ochrana rodiny jako důležitého článku společnosti je zakotvena v Ústavě ČR a v Listině základních práv a svobod. Úpravu poměrů v rodině, vzájemná práva a povinnosti členů rodiny upravuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon je základním pramenem rodinného práva.

Hned v první části se zákon o rodině podrobně zabývá vznikem a zánikem manželství, stanovuje potřebné náležitosti k uzavření sňatku občanského a církevního. §1 zákona o rodině definuje manželství jako trvalé spojení muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Pojem „trvalé“ neznamená absolutně neměnné. Tak, jako se vyvíjí společnost, vyvíjí se i rodina a vztahy mezi manželi. Majetková práva manželů upravuje občanský zákoník, ostatní vztahy upravuje zákon o rodině. Důležitou kapitolou jsou vztahy mezi manželi. Uzavřením manželství se oba manželé dostávají do nové situace, jsou povinni dodržovat práva a povinnosti, které ze vzniku manželství vyplývají nejen vůči sobě navzájem, ale i k dětem. Podle §18 zákona o rodině mají muž i žena v manželství stejná práva a povinnosti, jsou povinni žít spolu a být si věrni, respektovat se a pomáhat si, společně se starat o děti a vytvářet pro ně vhodné rodinné prostředí. Společně se mají podílet na nákladech za domácnost a společně mají rozhodovat o důležitých věcech. V běžných záležitostech může manžel druhého manžela zastoupit. Situace v běžném životě nebývá mnohdy tak ideální, proto jsou všechna ustanovení důležitá a v rozvodovém řízení soud zjišťuje, jakým způsobem se každý manžel podílel na chodu domácnosti a péči o děti a nedodržení může být důvodem pro rozvod manželství z podnětu jednoho z manželů. Když je manžel schopen zajistit ekonomicky rodinu a manželé se dohodnou, že žena se bude věnovat výchově dětí a péči společnou domácnost, považuje se tato péče za rovnocennou výkonu zaměstnání. Není to tedy tak, že partner, jehož práce je lépe finančně ohodnocena, by měl v manželství větší práva než ten druhý z manželů, který vydělává méně, nebo než manželka, která se plně věnuje výchově dětí a péči o společnou domácnost. Jestliže jeden z manželů nechce na společnou domácnost přispívat podle svých možností, může druhý manžel podat návrh k soudu a soud rozhodne o tom, jakým dílem se má

na nákladech za domácnost podílet. V tomto případě se nejedná o výživné, nýbrž o částku na provoz domácnosti.

Rodiče jsou zodpovědní za výchovu svých dětí. Rodičovskou zodpovědností nazýváme souhrn práv a povinností, které mají rodiče vůči svým dětem. Rodiče mají právo a povinnost zajišťovat základní potřeby, výživu, vzdělání, zdravotní péči. Rodiče zastupují dítě při právních úkonech po celou dobu jeho nezpůsobilosti. V případě, že by mělo dojít ke střetu zájmů, je soudem určen dítěti kolizní opatrovník, jenž hájí jeho zájmy. Pokud má dítě majetek, jsou rodiče povinni o něj pečovat jako řádní hospodáři. V případě, že by došlo k pochybení, může soud určit opatrovníka pro správu majetku.

V případech, kdy rodiče nemohou z objektivních důvodů vykonávat své povinnosti vůči dětem (z důvodu dlouhodobé nemoci, nebo výkonu trestu), může soud dočasně pozastavit, omezit, nebo trvale zodpovědnosti zbavit. Rozhodnutí by mělo být časově omezené do doby, než důvody pominou.

§44 odst. 3 a 4 zákona o rodině praví „Zneužívá-li rodič svou rodičovskou zodpovědnost nebo její výkon nebo ji závažným způsobem zanedbává, soud jej rodičovské zodpovědnosti zbaví. Dopustil-li se rodič úmyslného trestného činu proti svému dítěti či ke spáchání trestného činu své dítě mladší patnácti let použil, popřípadě se dopustil trestného činu jako spolupachatel, návodce či jako pomocník k trestnému činu spáchanému jeho dítětem, soud vždy posoudí, zda tu nejsou důvody pro zahájení řízení o zbavení rodičovské zodpovědnosti.“

Jestliže dojde k tak mimořádné a závažné situaci a je v zájmu dítěte svěřit ho do výchovy jiné osoby než rodiče, určí soud vhodnou osobu. Obvykle to bývá příbuzný dítěte. Soud vymezení rozsah práv a povinností k dítěti.

Druhá část zákona o rodině podrobně upravuje vztahy mezi rodiči a dětmi, vymezuje rodičovskou zodpovědnost, povinnosti rodičů i práva dítěte, zastupování dítěte při právních úkonech. Dítě, které je schopno utvořit si již vlastní názor, má právo vyjádřit se k rozhodnutím rodičů, které se týkají jeho osoby. Dítě je povinno pomáhat rodičům podle svých možností a schopností. Pokud má již vlastní příjem, má se podílet na úhradě nákladů na provoz domácnosti. Dítě je povinno rodiče ctít a respektovat.

§42 - §49 zákona o rodině upravuje omezení rodičovské zodpovědnosti, stanoví podmínky, za kterých může soud svěřit dítě do pěstounské péče, stanoví práva a povinnosti pěstounů. Jestliže se rodiče neshodnou v důležitých otázkách při výchově, rozhodne o tom soud. V §50 - 62 zákon definuje, kdo je matka, a upravuje otcovství. §63 - §77 definuje osvojení, podmínky osvojení, určení příjmení osvojeence a vztah k původní rodině. §78 - §84 upravuje poručnictví a opatrovnictví. Jsou zde stanoveny podmínky pro ustanovení poručníka, vymezuje se jeho odpovědnost a je zde uvedeno, za jakých podmínek soud může poručníka poručnictví zprostit. V §85 - §103 se vymezuje vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí, vyživovací povinnost mezi manžely, výživné rozvedeného manžela a vyživovací povinnosti mezi ostatními příbuznými. Této problematice se podrobně věnuji v kapitole 12.

Zákon o rodině byl několikrát novelizován. První změnou bylo schválení zákona č. 132/1982 Sb., účinného od 1.1.1983, který ale nepřinesl zásadní změny. Další novelou byl zák. č. 234/1992 Sb., účinný od 1.7.1992. Tato novela se týkala formy uzavírání manželství a umožnila uzavírání fakultativního církevního sňatku. Dále bych zmínila nález Ústavního soudu č. 72/1995 Sb. kterým bylo zrušeno ustanovení §46, které umožňovalo správnímu orgánu rozhodnout a předběžně odebrání dítěte z rodiny.

Důležité změny přinesl zákon č. 91/1998 Sb., účinný od 1.8.1998. Přijetím tohoto zákona došlo k zásadnímu zvýšení ochrany práv nezletilých dětí, byly upraveny vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem a podmínky pro správu majetku dětí. Přijetí zákona č. 360/1999 Sb. znamenalo změnu v sociálně-právní ochraně dětí. Byl zrušen zák. č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči a úprava pěstounské péče byla včleněna do zákona o rodině. Zákon č. 201/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících předpisů nahradil zák. č. 268/1949 Sb., o matrikách a zák. č. 55/1950 Sb., o užívání a změně jména a příjmení. V roce 2002 byl schválen zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní a ochranné výchovy. Zákon č. 320/2002 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů přinesl změny týkající se uzavírání manželství. Zákonem č. 321/2002 Sb., o změně zákona o rodině, přinesl změny týkající se okruhu oddávajících osob. Dále zákon č. 315/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, zák. č. 383/2005 Sb., týkající se ústavní výchovy nebo ochranné výchovy. Důležitý posun pro osoby stejného

pohlaví žijící ve vztahu přineslo přijetí zákona č. 115/2006 Sb., ze dne 26.1.2006, o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. Tato problematika je natolik obsáhlá a uvedení do souvislostí vyžaduje širší prostor, proto se tématem registrovaného partnerství budu zabývat samostatně v jedné z následujících kapitol.

Změny v oblasti sociálně-právní ochrany dětí přinesl zákon č. 134/2006 Sb. Další novely zákona o rodině přinesly zákony č. 227/2006 Sb., zák.č. 342/2006 Sb., zák. č. 112/2006 Sb., zák. č. 259/2008 Sb., zák. č. 41/2009 Sb.

Kromě Ústavy ČR, Listiny základních práv a svobod a zákona o rodině, je zapotřebí zmínit některé důležité mezinárodní dokumenty, zabývající se ochranou rodinných práv a práv dětí.

5. NEJDŮLEŽITĚJŠÍ MEZINÁRODNÍ ÚMLUVY

Významným dokumentem je **Úmluva o právech dítěte**, která byla podepsána v New Yorku 30. září 1990, pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku vstoupila v platnost 6. února 1991. Státy vázané touto úmluvou mají zajistit bez jakékoli diskriminace právo dítěte na ochranu a péči nezbytnou pro jeho blaho. Úmluva prohlašuje, že dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc. Každé dítě má právo na život, právo na jméno, státní příslušnost, právo znát své rodiče a právo na jejich péči, právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství. Žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života ani nezákonným útokům na svoji čest a pověst. Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí má právo na zvláštní pomoc a ochranu poskytovanou státem. Státy, které jsou smluvními stranami úmluvy, mají poskytovat v případě potřeby dětem a osobám, jež se o dítě starají, materiální pomoc a podpůrné programy zejména v oblasti zabezpečení potravin, šatstva a bydlení. V úmluvě jsou v 54 člancích kodifikována ještě další práva. Dalším důležitým dokumentem je **Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí** (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb.) podepsaná v Haagu 25. října 1980, platná v České republice od 1. března 1998. Tato úmluva chrání děti před jejich protiprávním přemístěním nebo zadržováním stanoví postupy k jejich návratu do státu jejich obvyklého bydliště.

Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, podepsaná v Haagu 29. května 1993, v ČR platná od 1. června 2000, má vytvořit záruky toho, aby se mezinárodní osvojení uskutečňovala v nejlepším zájmu dítěte a respektovala jeho základní práva.

Evropská úmluva o osvojení dětí byla podepsána ve Štrasburku 24. dubna 1967 a upravuje podmínky osvojení dětí.

Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství z 15. října 1975, v České republice platná od 8. června 2001, si klade za cíl zlepšit právní postavení dětí narozených mimo manželství.

Evropská úmluva o výkonu práv dětí podepsaná ve Štrasburku 25. ledna 1996, u nás platná od 1. července 2001, má podporovat práva dětí a poskytnout jim informace o soudních řízeních, která se jich týkají.

Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, uzavřená 19. října 1966 v Haagu, v ČR platná od 1. ledna 2002 – cílem této úmluvy je určit stát, jehož orgány mají pravomoc přijímat opatření na ochranu osoby nebo majetku dítěte, určit, jakého práva mají tyto orgány používat, stanovit právo použitelné na rodičovskou zodpovědnost, zajistit uznávání a výkon tohoto práva ve všech smluvních státech, zajistit mezi orgány smluvních států spolupráci nezbytnou k dosažení této smlouvy.

Úmluva o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce platná v ČR od 19. června 2002.

Úmluva o styku s dětmi podepsaná ve Štrasburku 15. května 2003, v ČR platná od 1. září 2005, stanovuje všeobecné zásady pro vydávání rozhodnutí o styku, stanovuje vhodné ochranné nástroje a záruky k zajištění řádného uplatňování styku a okamžitého vrácení dětí po uplynutí doby styku, zavádí spolupráci mezi ústředními orgány, soudními orgány a dalšími orgány s cílem prosazovat a zlepšovat styk mezi dětmi a jejich rodiči a dalšími osobami majícími rodinná pouta s dětmi.

6. MANŽELSTVÍ

Manželství je základní rodinně-právní vztah. Jeho vznik, trvání a zánik podrobně upravuje zákon o rodině. §1 zákona o rodině definuje manželství následovně: „Manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a výchova dětí.“

Pojem „trvalé společenství“ nelze ale chápat doslovně. Každé manželství je vystaveno mnoha vnitřním i vnějším negativním vlivům, vyvíjí se, prochází složitými obdobími a krizemi, ať už hmotnými, nebo citovými. V souvislosti s vývojem společnosti se mění náhled na manželství a jeho účel. Zatímco dříve patřilo k hlavním úkolům manželství ekonomické zabezpečení ženy a dětí, v současné době, kdy jsou ženy stále více emancipované a ekonomicky nezávislé, je velmi důležitý citový vztah. V současné společnosti, kdy rozvod již neznamená pro ženu existenční krach, ani náhled na rozvedené manžele není tak negativní jako v minulosti, a rozvod je jednodušší i po legislativní stránce, rozvodů stále přibývá. Vraťme se ale na začátek, kdy budoucí manželé projevují vůli vstoupit společně do manželství. Zákon o rodině podrobně upravuje podmínky, které musí snoubenci splnit, aby mohli vstoupit do manželství. Budoucí manželé mají navzájem znát svůj zdravotní stav a charakterové vlastnosti. Manželství se uzavírá na základě projevu svobodné vůle obou snoubenců způsobem, který stanoví zákon - tedy slavnostním způsobem, veřejně, v přítomnosti dvou svědků, před zástupcem obecního úřadu pověřeného vedením matriky, nebo před osobou pověřenou oprávněnou církví, nebo náboženskou společností. Za oprávněnou církev se považuje taková církev nebo náboženská společnost, která je podle zák. č. 161/1992 Sb., o registraci církví a náboženských společností, registrována Ministerstvem kultury ČR. Snoubenci toužící uzavřít církevní sňatek musejí předložit oddávajícímu osvědčení o tom, že splnili všechny podmínky pro uzavření sňatku. Toto potvrzení nesmí být starší než 3 měsíce. Po uzavření sňatku musí církevní orgán do 3 pracovních dnů předložit matričnímu úřadu, v jehož obvodu bylo manželství uzavřeno, protokol o uzavření manželství. Při církevním sňatku musejí být dodrženy všechny podmínky zákona o rodině pro uzavření platného manželství. Z pohledu zákona není relevantní, zda splňuje církevní sňatek všechny podmínky stanovené církevními předpisy. „Jestliže uzavře manželství církevní formou nezletilý bez povolení soudu, pak

přestože toto manželství je z církevního hlediska platné, z hlediska zákona o rodině bude manželství považováno za neplatné nebo i neexistující. Naproti tomu, pokud by manželství bylo z církevního hlediska neplatné např. pro impotenci podle Codex iuris canonic, protože však zákon o rodině takovou podmínku nezná, šlo by o manželství právně platné.“⁴ Způsob obřadu stanoví vnitřní předpisy církve nebo náboženské společnosti.

V zahraničí je možné uzavřít sňatek před zastupitelským úřadem České republiky oprávněným k tomu zvláštním předpisem. Snoubenci musejí předložit stanované doklady. Ten ze snoubenců, který již v minulosti sňatek uzavřel, musí prokázat, že jeho manželství již zaniklo, nebo bylo prohlášeno za neplatné.

Je-li život snoubence ohrožen, je možno uzavřít manželství na kterémkoliv místě. V případě, že byl uzavřen civilní sňatek, nemají následující náboženské obřady právní následky. Jestliže byl uzavřen církevní sňatek, není možné uzavřít civilní sňatek. Podle §9 zákona o rodině je možné uzavřít sňatek v zastoupení. „Z důležitých důvodů mohou krajský úřad nebo obecní úřad obce s rozšířenou působností, v hlavním městě Praze a ve městech Brno, Ostrava a Plzeň, magistráty těchto měst povolit, aby prohlášení jednoho ze snoubenců, že vstupuje do manželství, učinil jeho zástupce. Plná moc musí být písemná a podpis na ní musí být úředně ověřen. Druhý snoubenec, s nímž má být manželství uzavřeno, musí být v ní přesně označen, jinak manželství nevznikne.“ Snoubenci jsou povinni při uzavírání sňatku oznámit, jaké příjmení budou používat.

Manželství není možné uzavřít mezi osobami v přímém příbuzenském poměru, tedy mezi sourozenci, mezi předky a potomky, manželství nemohou uzavřít osoby, jejichž manželství, nebo registrované partnerství stále trvá. Další podmínkou pro uzavření sňatku je způsobilost k právním úkonům. Sňatek nemůže uzavřít osoba s omezenou právní způsobilostí nebo s duševní poruchou. Manželství nemohou uzavírat nezletilí. Ve výjimečných případech může soud povolit sňatek osobám neplnoletým, starším 16 let. Osoby mladší 16 let nemohou uzavřít manželství vůbec. Nejčastějším důvodem pro povolení uzavřít manželství osobám mladším 18 let, bývá těhotenství

---

⁴ Hrušáková, M. 1998. *České rodinné právo*, s. 59.

dívky, není ale důvodem jediným. Vedle těhotenství může být dalším důvodem skutečnost, že snoubenci už spolu dítě mají a že spolu žijí ve společné domácnosti. Soud zkoumá, zda uzavření takového manželství je v souladu s účelem manželství. Účastníky řízení o povolení uzavření manželství nezletilému jsou nezletilý návrhovatel a jeho zákonní zástupci, vyslechnut je i druhý snoubenec. Soud ve svém výroku musí výslovně uvést, s kým nezletilému povoluje uzavřít manželství.

Souhlasné prohlášení muže a ženy o vstupu do manželství

Zákon o rodině v §3 hovoří o svobodném a úplném souhlasném prohlášení muže a ženy o tom, že vstupují do manželství. Úplnost spočívá v tom, že projev vůle uzavřít manželství nesmí být ničím podmíněn. Dále v §15a je uvedeno, že prohlášení o uzavření manželství je neplatné, jestliže bylo učiněno v důsledku výhrůžky nebo omylu týkajícího se totožnosti jednoho ze snoubenců.

Jestliže dojde k uzavření manželství i přes existenci některé z překážek manželství podle §11 - 16, zákona o rodině (existence jiného manželství, příbuzenství, nedosažení věkové hranice, duševní choroba, vada právního úkonu), prohlásí jej soud za neplatné. Dojde-li k takovému prohlášení, pohlíží se na takové manželství jako na neuzavřené. Manželství zaniká smrtí nebo prohlášením manžela za mrtvého. Manželství zaniká dnem, kdy rozhodnutí o prohlášení manžela za mrtvého nabyde právní moci.

7. REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ

Zákonem č. 115/2006 Sb., ze dne 26. ledna 2006 o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů byl do našeho právního řádu zaveden moderní institut registrovaného partnerství, který zrovnopravňuje trvalé soužití dvou osob stejného pohlaví. Partnerem se rozumí osoba, jež uzavřela partnerství. §2 odst. 1. stanovuje, jak vzniká registrované partnerství - projevem vůle dvou osob stejného pohlaví činěným formou souhlasného svobodného a úplného prohlášení těchto osob o tom, že spolu vstupují do partnerství. §2 odst. 2. přesně definuje, jakým způsobem mají osoby vstupující do partnerství učinit prohlášení - osobně před matričním úřadem v kraji, který je podle místa trvalého pobytu alespoň jedné z osob vstupujících do partnerství příslušný k přijetí prohlášení. Příslušné matriční úřady stanoví vyhláškou Ministerstvo vnitra. Není-li žádná z osob přihlášená k trvalému pobytu na území České republiky, je příslušným matričním úřadem úřad pověřený vedením zvláštní matriky (§2 odst. 3.) Do partnerství může vstoupit každý, komu to zákon nezakazuje. Podmínkou vstupu je, aby alespoň jedna z osob vstupujících do partnerství byla státním občanem České republiky. Do partnerství nemohou vstoupit osoby příbuzné v linii přímé a sourozenci a dále osoby neploleté, nezpůsobilé k právním úkonům, nebo osoby, které již dříve vstoupili do partnerství, nebo jiného obdobného svazku osob stejného pohlaví v zahraničí a jejichž manželství, nebo partnerství stále trvá. Partnerství nevznikne, jestliže prohlášení trpělo vadou v nedostatku svobodného a úplného projevu vůle, nebo pokud bylo prohlášení učiněno v omylu týkajícím se právního úkonu vzniku partnerství. Partnerství nevznikne, jestliže ani jedna z osob nebyla v době prohlášení občanem České republiky, nebo pokud bylo partnerství uzavřeno na základě nepravdivých údajů. Takové partnerství by bylo prohlášeno za neplatné a má se za to, že nevzniklo.

Jednání partnerů

Partneři mají v jednání stejná práva a stejné povinnosti a partnerství je v tomto směru upravováno podobně, jako manželství. O záležitostech společného soužití i o ekonomických otázkách a záležitostech rozhodují oba partneři společně. Nastane-li v zásadních otázkách rozpor, rozhodne ve věci na návrh jednoho z partnerů soud. Partner je oprávněn zastupovat druhého partnera v jeho běžných záležitostech, přijímat

za něho běžná plnění. Jednání jednoho z partnerů při obstarávání běžných záležitostí zavazuje oba partnery společně a nerozdílně. To platí pro závazky, které vznikly v době trvání partnerství a v případě, že bylo poté partnerství prohlášeno za neplatné, nebo jestliže partnerství zaniklo. Výše uvedené neplatí, pokud bylo jiné osobě známo, že druhý partner účinky vyplývající z výše uvedeného proti ní výslovně vyloučil.

Partnerství zaniká dnem smrti partnera, dnem právní moci rozhodnutí o prohlášení za mrtvého nebo zrušením rozhodnutím městského soudu. Soud rozhodne o zrušení partnerství na návrh jednoho z partnerů, prokáže-li žalobce, že vztah již skončil. Pokud se k návrhu připojí druhý partner, soud nezkoumá, zda partnerský vztah již fakticky netrvá a rozhodne o zrušení partnerství.

Právo užívání bytu druhého partnera

Osoba, která uzavřela registrované partnerství, má právo po dobu trvání partnerství užívat byt, jež je v nájmu druhého partnera a práva s tím spojená, užívat společné prostory a zařízení domu a právo požívat plnění, jejichž poskytování je s užíváním bytu spojeno. Uzavřením partnerstvím nevzniká společný nájem bytu (družstevního), jehož nájemcem je jeden z partnerů a nevzniká ani pokud se jeden z partnerů stane nájemcem bytu za trvání partnerství. Každý z partnerů může uzavřít s pronajímatelem nájemní smlouvu a tím jim vznikne společný nájem bytu. Zrušením partnerství, nebo prohlášením neplatnosti či neexistence partnerství zaniká právo partnera, který je nájemcem bytu, tento byt nadále užívat. Pokud partner - nájemce bytu - zemře, nebo trvale opustí společnou domácnost, stanou se nájemcem jeho děti, partner, rodiče, sourozenci, zeť a snacha, kteří prokáží, že s ním žili v den jeho smrti nebo opuštění domácnosti, ve společné domácnosti a nemají vlastní byt. Tato úprava je tedy odlišná od manželství, protože manžel má před ostatními osobami přednost, partner ne, protože mu nevznikl společný nájem.

Vyživovací povinnost mezi partnery

Po dobu trvání partnerství mají mezi sebou partneři vyživovací povinnost. Jestliže jeden z partnerů tuto povinnost neplní, může druhý partner podat žalobu na určení rozsahu vyživovací povinnosti druhého partnera. Soud přihlédne k péči

o společnou domácnost a rozsah vyživovací povinnosti stanoví způsobem, aby hmotná a kulturní úroveň obou partnerů byla zásadně stejná. Tato povinnost předchází vyživovací povinnosti dětí, to znamená že dítě má povinnost žít svého rodiče pouze tehdy, jestliže toho není schopen jeho partner.

„Pokud bylo partnerské soužití zrušeno, může bývalý partner, který není schopen se sám žít, žádat od bývalého partnera, aby mu finančně přispíval na přiměřenou výživu podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Nedohodnou-li se, může bývalý partner podat žalobu u soudu, který v rozsudku určí výši příspěvku na přiměřenou výživu.“⁵ Právo na výživné zanikne vyplacením jednorázové částky na základě písemné smlouvy mezi bývalými partnery.

Při určení výživného přihledne soud k odůvodněným potřebám oprávněného, jakož i ke schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného. Stejně jako v případě manželství, tak i v případě partnerství výživné nelze přiznat, pokud by bylo v rozporu s dobrými mravy. Výživné se poskytuje v pravidelných dávkách a proti pohledávkám na výživné je započtení vzájemných pohledávek možné jen dohodou. Právo na výživné se nepromlčuje, lze je však přiznat pouze ode dne zahájení soudního řízení.

Dědění v partnerství

Podle §773 odst. 1. obč. zák. jsou dědici ze zákona v první skupině zůstavitelovi děti a manžel nebo partner, každý z nich stejným dílem. Podle §474 o dědění ve druhé skupině – nedědí-li zůstavitelovi potomci, dědí ve druhé skupině manžel nebo partner, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem ve společné domácnosti nejméně po dobu jednoho roku před smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele. Dědici druhé skupiny dědí stejným dílem, manžel nebo partner však vždy nejméně polovinu dědictví.

---

⁵ Francová, M. 2010. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*, s. 131.

8. SPOLEČNÉ JMĚNÍ MANŽELŮ

Uzavřením manželství dochází k zásadním změnám v právních poměrech manželů. Tyto změny se týkají nejen oblasti práv osobních, ale i majetkových. Právní důsledky způsobené uzavřením manželství se odrazí ve vzájemném postavení manželů a také v jejich právních vztazích vůči třetím osobám. V manželství mají oba manželé stejná práva a povinnosti. Zákon určuje skupinu majetkových vztahů, které v manželství podléhají zvláštnímu právnímu režimu. Každý z manželů je oprávněn uzavírat smlouvy, podnikat, kupovat věci běžné denní potřeby, hradit náklady spojené s provozem domácnosti, přijímat závazky. Pokud by se ale jednalo o závažnější úkon, při němž jeden manželů disponuje společnými úsporami, bylo by třeba souhlasu i druhého manžela. V praxi se můžeme setkat s případy, kdy jeden z manželů vybere společné úspory, a chce je použít jen pro svoji potřebu a tvrdí, že je utratil či prohrál, nebo chce použít finanční prostředky získané prodejem společného majetku (např. chaty či automobilu) pro sebe. Takový úkon považuje občanský zákoník za neplatný. V takových případech se jedná o relativní neplatnost a je zapotřebí, aby se manžel, který je takovým úkonem dotčen, dovolal jeho neplatnosti u soudu. Dovolání se musí uskutečnit do 3 let od doby, kdy k neplatnému právnímu úkonu došlo. Pokud tak neučiní, je po stanovené době na takový úkon pohlíženo, jako by byl platný. Každý z manželů by měl věnovat společnému jmění náležitou pozornost a pokud zjistí, že druhý z manželů nakládá se společnými úsporami, nebo s majetkem větší hodnoty bez jeho souhlasu, má učinit patřičné kroky. V běžném životě si manželé mnohdy důsledky svého chování ani neuvědomují, o to více bývají rozčarováni, pokud dojde k neshodám a konfliktům, které mohou vyústit až v rozvod manželství. V té době si uvědomí důsledky svého jednání, které už se bohužel nedají napravit.

Právní úprava majetkových vztahů mezi manžely prošla zásadními změnami v 90. letech minulého století. Velký význam má právní úprava z 1. srpna 1998, nahradivší dosavadní institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů institutem společného jmění manželů. Majetkové vztahy mezi manželi upravuje občanský zákoník. Především se jedná o institut SJM, jeho vznik, změnu a zánik. Jak je patrné již z názvu, společné jmění manželů vzniká uzavřením manželství jako právní institut manželského majetkového práva. Jiné než majetkové vztahy upravuje zákon o rodině. „Společné

jmění manželů znamená, že každý z manželů je nadále vlastníkem celé věci, přičemž jeho vlastnické právo je omezeno stejným vlastnickým právem druhého manžela.“⁶

Společné jmění manželů tvoří majetek nabytý jedním z manželů, nebo oběma manžely společně za dobu trvání manželství. Nezáleží přitom na tom, že příjmy jednoho z manželů jsou větší než druhého manžela, nebo že jeden z manželů pečuje o děti a domácnost nebo z jiného důvodu není zaměstnán. Pokud byla jakákoli věc získaná v době trvání manželství, tvoří společné jmění a oba manželé mají k takovému majetku stejná práva a povinnosti.

Výjimku tvoří dary nebo majetek získaný dědictvím bez ohledu na to, zda některý z manželů se stal dědicem za trvání manželství, nebo zda byl v průběhu manželství obdarován. Jeden z manželů nemůže obdarovat druhého manžela něčím, co tvoří společné jmění manželů. V takovém případě by se jednalo o neplatné darování a darovaný majetek by byl dále součástí společného jmění manželů. Obdarování druhého manžela je možné pouze tehdy, kdyby šlo o hodnotu, která není součástí společného jmění. Získá-li například jeden z manželů dědictvím nemovitost, může ideální polovinu darovat druhému manželovi. Součástí společného jmění manželů nejsou hodnoty získané jedním z manželů za majetek náležící do jeho výlučného vlastnictví ani věci vydané podle předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví ještě v době před uzavřením manželství. Součástí společného jmění nejsou osobní věci, které slouží jednomu z manželů, ošacení, kosmetika, holicí strojek apod.

Do společného jmění manželů spadají příjmy manželů ze závislé i z nezávislé činnosti, příjmy ze sociálního zabezpečení, odměny za vynálezy a autorská díla, honoráře umělců, vyplacené prémie a odměny za zlepšovací návrhy, výhry z loterií a sázek, příjmy z nájemného.

Od 1. srpna 1998 přijetím zákona č. 91/1998 patří do společného jmění manželů na rozdíl od dřívější úpravy i věci sloužící k výkonu povolání a podnikání jednoho z manželů. Stane-li se jeden z manželů v době trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva, nezakládá podle §143 obč. zák. nabytí podílu účast

---

⁶ Dvořáková Závodská J, 2002. *Manželství a rozvody* s. 18.

druhého manžela na této společnosti nebo družstvu. Výjimkou je členství v bytovém družstvu.

Jestliže vzniknou pochybnosti o tom, zda věc je nebo není předmětem společného jmění manželů, má se za to, že majetek nabytý a závazky vzniklé za trvání manželství tvoří společné jmění manželů, pokud není prokázán opak (§144 obč. zák.). Jsou-li manželé společnými věřiteli, mohou dlužníci plnit kterémukoli z nich celé plnění. Jsou-li manželé společnými dlužníky, plní dluhy oba manželé společně a nerozdílně. Což následně znamená, že věřitel může vymáhat dluh po každém samostatně, nebo po obou společně. Majetek v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů nebo ve společném jmění manželů, které zaniklo rozvodem, lze použít na úhradu pohledávky vzniklé vůči jednomu z bývalých manželů jen tehdy, jde-li o pohledávku vzniklou za doby trvání manželství. Jestliže jeden z manželů po rozvodu manželství uhradil závazek vzniklý manželům v době manželství, ale který se zavázal uhradit sám, nemůže se na druhém manželovi domáhat náhrady podle §511 odst. 3 obč. zák.

Majetek ve společném jmění manželů nebo jeho část může jeden z manželů použít k podnikání pouze se souhlasem druhého manžela. Tento souhlas je nutno udělit před prvním použitím nejlépe písemnou formou. Majetek sloužící k výkonu povolání zůstává ve společném jmění manželů, pokud nebylo dohodou dohodnuto jinak.

Majetek patřící do společného jmění manželů užívají a drží oba manželé společně. Obvyklou údržbu a správu může provádět každý z manželů. V ostatních záležitostech je třeba souhlasu obou manželů, jinak je úkon neplatný. Jestliže jeden z manželů prodá věc, která patří do společného jmění manželů bez souhlasu druhého manžela třetí osobě, má druhý manžel, jenž nedal k prodeji souhlas, právo domáhat se u soudu žalobou vydání neoprávněně zadržované věci. Toto právo má i v době, kdy společné jmění manželů zaniklo, ale nebylo dosud vypořádáno.

Změna rozsahu společného jmění manželů

Manželé mohou rozsah společného jmění manželů zúžit nebo rozšířit podle §143a, obč. zák., a to formou notářského zápisu. Tímto způsobem mohou manželé měnit rozsah majetků a závazků, které v danou chvíli tvoří jejich společné jmění, nebo

tak mohou upravit své majetkové poměry do budoucna. Pokud je předmětem smlouvy nemovitost, která již patří do společného jmění manželů, nebo je výlučným majetkem jednoho z manželů, nabývá tato smlouva účinnosti vkladem do katastru nemovitostí. Pokud jeden z manželů podniká a podnikání je riskantní, je vhodné požádat soud o zúžení společného jmění manželů až na věci které tvoří obvyklé vybavené společné domácnosti podle §148 obč. zák. Nejčastěji se tak stává v případech, kdy jeden z manželů se stane neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti, nebo v souvislosti se získáním oprávnění k podnikatelské činnosti. Zákon pamatuje i na případy, kdy dojde ke zúžení společného jmění manželů, ale jeden manžel pomáhá druhému při jeho podnikatelské činnosti. V takovém případě se rozdělí mezi manžele příjmy z podnikání v poměru stanoveném v písemné smlouvě. Jestliže taková smlouva uzavřena není, rozdělí se příjmy rovným dílem mezi oba manžele. Pokud dojde ke zúžení společného jmění, může být rozšířeno do původního rozsahu opět jen rozhodnutím soudu.

Společné jmění manželů může vzniknout pouze mezi manželi. V ostatních případech může vzniknout pouze podílové spoluvlastnictví s odlišnou právní úpravou. Rozejdou-li se partneři, kteří nejsou manželé, a jeden z nich si dělá na věc nárok a druhý tvrdí, že věc je společná, musí toto prokázat.

Zánik společného jmění manželů

Společné jmění manželů zaniká nejpozději se zánikem manželství. Po zániku společného jmění manželů je nutné jej vypořádat. Za trvání manželství může společné jmění zaniknout pouze dvěma způsoby:

1) prohlášením konkurzu na majetek jednoho z manželů – podnikatele

2) vyslovením trestu propadnutí majetku jednoho z manželů – k zániku společného jmění manželů dochází dnem, kdy rozsudek o propadnutí majetku nabyde právní moci. Společné jmění manželů zaniká i v případě, kdy soud vysloví trest částečného propadnutí majetku. Z trestu propadnutí majetku jsou vyloučeny věci, které jsou nezbytné k uspokojování životních potřeb odsouzeného, nebo osob, o které odsouzený pečuje (oděvy, potraviny, obvyklé domácí zařízení).

9. VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ

K vypořádání společného jmění manželů může dojít jen způsoby, které výslovně uvádí občanský zákoník.

1) Vypořádání dohodou manželů (§150 odst.1 obč. zák.). Zákon stanoví, že dohoda musí být vyhotovena písemně a práva věřitelů nesmí být dotčena. Dohoda musí splňovat veškeré náležitosti požadované pro právní úkony a nesmí být v rozporu s dobrými mravy (§3 obč. zák.). Co se týče obsahu dohody, je na bývalých manželích, co do smlouvy zahrnou. Umožňuje manželům, aby respektovali své osobní zájmy, vztahy a potřeby k určitým kusům majetku. Možnost uzavřít tuto dohodu znamená možnost uplatnění smluvní svobody v soukromých záležitostech manželů. Dohodu o vypořádání je třeba uzavřít do 3 let od zániku společného jmění. Po uplynutí této doby se uplatní nevyvratitelná zákonná domněnka vypořádání podle §150 odst. 4.

2) Soudním rozhodnutím vydaným na návrh manžela (§150 odst. 3 obč. zák.). V případě, že se manželé neshodnou, nebo shodnou jen částečně, provede vypořádání soud na základě dohody kteréhokoli z manželů, přičemž se vychází z toho, že podíly obou manželů jsou stejné a závazky vzniklé v době trvání manželství jsou manželé povinni plnit rovným dílem. Podmínkou vypořádání společného jmění manželů soudem je podání žaloby. Tu může podat každý z účastníků zaniklého majetkového společenství, nebo správce konkurzní podstaty. „Návrh musí obsahovat především vyličení skutečností rozhodných pro posouzení, které věci náležely do majetkového společenství manželů a jako takové existovaly v době jeho zániku, pro ocenění těchto věcí a vhodnosti určitého způsobu vypořádání. V návrhu musí být nabídnuty důkazy o rozhodných skutečnostech a uveden konečný návrh, vyjadřující navrhovatelem požadovaný způsob vypořádání.“⁷

Za návrh na zahájení řízení o vypořádání společného jmění manželů se hradí soudní poplatek 1 000 Kč a tato sazba se zvyšuje o 3 000 Kč za každou nemovitost a za každý podnik nebo složku, která je předmětem vypořádání.

---

⁷ Dvořák, J., Spáčil, J. 2011. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*, s. 215.

3) Zákonnou domněnkou (§150 odst. 4 obč. zák.). Pokud do tří let od zániku společného jmění manželů nedošlo k jeho vypořádání dohodou, nebo nebyl-li do tří let od jeho zániku podán návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu, nastupuje zákonem stanovený způsob vypořádání a to bez ohledu na vůli účastníků či jejich případný omyl týkající se běhu lhůty pro vypořádání dohodou. §150 odst. 4 stanoví: Nedošlo-li do tří let od zániku společného jmění manželů k jeho vypořádání dohodou nebo nebyl-li do tří let od jeho zániku podán návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu, platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze společného jmění manželů pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné; totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových právech, pohledávkách a závazcích manželům společných. Nesouhlasí-li jeden z manželů s tím, jak jsou věci užívány, může podat u soudu návrh na vypořádání, nebo na úpravu užívání věci. Jsou-li podmínky pro uplatnění nevyvratitelné domněnky splněny, stane se movitá věc výlučným majetkem. Nemovitosti se stávají předmětem podílového spoluvlastnictví se stejnými podíly bez ohledu na to, kdo je užívá. Právní účinek nevyvratitelné domněnky platí i na ostatní majetková a závazková práva. Praxe připouští i možnost, že bývalí manželé uzavřou dohodu o části majetku a zbývající části majetku se bude vztahovat nevyvratitelná právní domněnka.

V souvislosti s vypořádáním společného jmění manželů se nepodává žádné daňové přiznání ani neplatí žádná daň.

10. ROZVOD MANŽELSTVÍ

Manželství se vyvíjí stejně, jako se vyvíjí člověk, prochází různými stadii a proměnami. Manželé se denně střetávají s mnoha problémy a záleží na tom, jak jsou schopni tyto situace řešit. Záleží na vůli a ochotě, na schopnosti komunikovat, na důvěře. Stává se, že po počátečním okouzlení dopadne na manžele realita běžného života. Mnoho každodenních starostí spojených se zařizováním společné domácnosti, hospodaření se společnými prostředky, starosti v zaměstnání a později péče o děti, to vše má vliv na společný život. Někdy se stává, že manželé lpějí na svých zvyklostech a jsou rozčarováni návyky toho druhého. Dochází k rozporu mezi představami a skutečností, což se může stát příčinou prvních vážnějších neshod a problémů. V této době manželé mohou trpět nedostatkem soukromí. Tento jev se někdy nazývá „ponorková nemoc“. Může se stát, že jeden z partnerů se snaží uniknout z této krize a hledá spřízněnou duši mimo manželství. Odhalená nevěra potom může celou situaci ještě významně zkomplikovat. Záleží na každém z manželů, jak se s takovou situací dokáže vypořádat. Někteří neunesou vzrůstající napětí a tlak, nejsou už schopni konstruktivní debaty s manželem a odmítají i pomoc odborníků. Takové situace mnohdy vyústí do stadia rozvratu, kdy manželství následně končí rozvodem. Dá se říci, že každé stadium manželství má svá rizika a specifické rizikové okamžiky. Mladí manželé řeší problémy spojené s bydlením, nedostatečné finanční prostředky, prvotní zamilovanost ustupuje vystřízlivění, přichází řešení každodenních starostí a problémů. Mladí manželé se musejí naučit sdílet společnou domácnost, vypořádat se se ztrátou soukromí. Brzy k tomu přibývají starosti s výchovou dětí. Eventuelně se stává, že některý z manželů zjistí, že partner mu nevyhovuje, nesplňuje jeho představy a najde si jiného partnera. Manželství ve středním věku se sice již nepotýká s takovými ekonomickými problémy, manželé mívají už vybudované společenské postavení, děti se postupně osamostatňují. Přesto i v tomto období přicházejí problémové situace, které je nutno řešit. Může to být právě odchod dětí, který má za následek pocit frustrace ženy a uvědomění si její závislosti na manželovi. Objevují se pocity prázdnoty a zbytečnosti. Mohou se dostavit první zdravotní problémy. Právě v tomto období se může jevit muž jako aktivnější. Má své zájmy a přátele, zatímco žena byla zaměstnána

péči o děti a domácnost a s odchodem dětí se těžce vyrovnává. Není schopna pružně zareagovat na novou situaci a přizpůsobit se.

Manželství ve stáří přináší zejména problémy zdravotního rázu. Manželství bývá stabilizované, manželé jsou na sebe zvyklí, obávají se ztráty toho druhého. Mohou ale nastat generační neshody s dětmi.

Je tedy patrné, že každé období manželství přináší s sebou své specifické problémy. Když už jsou rozpory natolik závažné, že manželé nevidí jiné východisko, rozhodnou se pro rozvod. Nutno říci, že počet rozvodů se oproti letům minulým několikanásobně zvýšil. Za příčinu můžeme považovat nejen emancipaci a větší ekonomickou nezávislost žen, právní legislativu, která rozvod umožňuje, ale i pohled společnosti na rozvod jako takový. V současné době se pohlíží na rozvod manželů mnohem benevolentněji než tomu bylo ještě v 70. či 80. letech. Na rozvod není pohlíženo jako na něco mimořádného, rozvedený manžel nemá těžší společenské uplatnění. Přesto je jistě rozpad rodiny a rozvod manželství jedním z nejhorších a nejkomplikovanějších životních období pro všechny zúčastněné, pro jejich širší rodiny i pro přátele. Období rozvodu je dlouhodobě frustrující situací a snad nikdo je nemůže zvládnout bez toho, aniž by ovlivnila jeho další život. Je to psychicky vypjaté období, které manželé mohou vnímat jako svoji prohru a selhání. Oběma manželům se obvykle sníží životní úroveň, přijdou o společné přátele, zpretrhají se rodinné vazby. Ti, kdo jistě nesou rozvod nejbolestněji, jsou děti. Podle psychologů neexistuje věk, ve kterém by se rozvod rodičů na psychice dítěte negativně neprojevil. Často rozvodu předchází dlouhé období neshod, hádek, stresů a napětí. Mnohdy takové období trvá celé měsíce, někdy dokonce i několik let. Děti vyrůstající v takovém prostředí mohou mít dlouhodobé problémy s prospěchem ve škole, s koncentrací, trpí sníženým sebevědomím, necítí se dobře v dětském kolektivu a často dokonce trpí pocitem viny za rozvod rodičů. Jako nejčastější příčiny rozvodu bývají uváděny rozdílné povahové vlastnosti, rozdílné zájmy, finanční neshody, nevěra, fyzické násilí.

Řízení o rozvod manželství upravuje zákon o rodině v §24 - §29. Základním předpokladem pro rozvod manželství je natolik vážný rozvrat manželství, že tento stav je neměnný a manželství nemůže dále plnit svoji funkci. Soudce nejprve vyzve oba manžele, aby zvážili, jestli je rozvod jediným možným řešením, a navrhnou manželům

konzultaci s odborníky. Pokud tento návrh manželé odmítnou, zahájí soud rozvodové řízení. Je na soudu, aby na základě důkazů určil příčiny rozvratu a konstatoval, zda je tento rozvrat je hluboký a trvalý. Hlubokost a trvalost rozvratu je určována intenzitou narušení vztahů mezi manželi a délkou tohoto narušení. Je na soudci, aby určil, zda spolu manželé žijí. Situace může být často nejednoznačná. V některých případech se má zato, že manželé spolu žijí i přesto, že jeden z manželů bývá pracovně během týdne mimo a domů se vrací na víkendy. Někdy se naopak lidé mohou vidět denně a přesto, že bydlí v jednom bytě, mohou „žít odděleně,“ protože spolu nekomunikují, nesdílejí společné zájmy, neřeší společně provoz domácnosti, ani nežijí spolu intimně. Pokud si jeden z manželů rozvod nepřeje, přináší soud účastníkům často nepříjemné zážitky. Skutečnost, že manželé spolu trvale nežijí, se dá jen těžko prokázat. Ten z manželů, který si rozvod nepřeje, záměrně tuto skutečnost popírá. Soud zkoumá kromě hloubky rozvratu i jeho trvalost. Pokud se podaří prokázat, že některá z funkcí manželství zůstala zachována a že by bylo v zájmu dětí zachovat manželství, může žalobu o rozvod manželství zamítnout. Zákon chrání za každých okolností zájmy dětí a stejně je tomu i v případě rozvodu manželství. V §24 odst.2 se uvádí, „Mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody.“ Tyto zvláštní důvody mohou spočívat například ve zdravotním stavu dítěte, kdy dítě vyžaduje stálou péči, kterou by jeden z rodičů nebyl sám schopen zajistit, nebo kdy je dítě v důsledku zdravotních problémů silně fixováno na oba své rodiče. Novela zákona o rodině č. 91/1998 Sb. přinesla oddělení řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti po rozvodu. Nejprve musí nabýt právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem a teprve potom může být manželství rozvedeno. Tím je zajištěna vyšší ochrana práva dítěte. Právní úprava umožňuje, aby soud nařídil střídavou výchovu, nebo společnou výchovu.

Důležitou změnu přinesla novela zákona o rodině z roku 1998. §24a zjednodušuje rozvodové řízení těm manželům, kteří jsou schopni uzavřít dohody o zásadních problémech, které s sebou rozvodové řízení přináší. §24a odst.1 konstatuje jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí, má se za to, že podmínky uvedené v ustanovení §24 odst1. jsou splněny. Soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, jsou-li předloženy

- a) Písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost, a
- b) Pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu

Rozvod manželství „po dohodě“

Je nejnovější právní úpravou. Podmínkou pro rozvod manželství „po dohodě“ je splnění všech výše uvedených podmínek. Souhlas druhého manžela musí být písemný a podepsaný. Dohody musejí obsahovat podmínku o tom, že se jejich účinnost odkládá na dobu po právní moci rozsudku o rozvodu. Pokud by v budoucnu došlo ke změně poměrů, je možné podat žalobu o změnu výživného.

Jestliže se rodiče nedohodnou na úpravě poměrů nezletilých dětí na dobu po rozvodu, není možné domáhat se rozvodu dohodou. „Dohodu o vypořádání společného jmění manželů sepsanou a podepsanou před právní mocí rozsudku o rozvodu není možno považovat v tomto případě za platný právní úkon, neboť řízení nemohlo být provedeno pro nedodržení podmínek §24a zákona o rodině.“⁸

Pokud jsou manželé schopni se dohodnout na této formě rozvodu, mohou ušetřit spoustu času a stresu, protože klasický rozvod může podle okolností trvat i několik let.

Sporný rozvod

O sporný rozvod se jedná v případě, kdy se manželé sice chtějí rozvést, ale nejsou schopni uzavřít potřebné dohody a kdy soud prokazuje, zda došlo k hlubokému rozvratu manželství. Pokud jeden z manželů s rozvodem nesouhlasí, soud manžele nerozvede. Pokud manžele po dobu tří let neobnoví soužití, je manželství rozvedeno. Manželství zanikne nabytím právní moci soudního rozhodnutí.

---

⁸ Francová, M. 2010. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*, s. 8.

Dříve než soud rozhodne o rozvodu manželství rodičů nezletilého dítěte, musí být pravomocně rozhodnuto o tom, jak budou upraveny poměry k dětem v období po rozvodu manželství.

Manžel, který přijal při uzavření sňatku příjmení druhého manžela, může do jednoho měsíce od nabytí právní moci rozhodnutí o rozvodu oznámit matričnímu úřadu, že přijímá zpět své původní příjmení.

Náležitosti žaloby o rozvod

Žaloba o rozvod se podává k okresnímu soudu, v jehož obvodu měli manželé poslední společné bydliště, pokud zde bydlí alespoň jeden z manželů. Jestliže manželé neměli společné bydliště, je příslušným soudem soud, v jehož obvodu má bydliště žalovaný manžel. Pokud není takový soud, je příslušným soudem soud, v jehož obvodu má bydliště žalobce. V žalobě o rozvod se musí uvést označení soudu, jeho adresa, jména, příjmení, adresy a rodná čísla účastníků řízení, to znamená obou manželů, dále data a údaje o místě uzavření sňatku, údaje o jménech a datech narození dětí. V žalobě musí být uvedeno, zda byl podán návrh na úpravu poměrů nezletilých dětí na dobu po rozvodu. V žalobě se dále popíše průběh manželství, jeho stav v současné době a důvody, které způsobily jeho rozvrat. Žaloba musí obsahovat i závěrečný návrh. Žaloba musí být vlastnoručně podepsána, podána na soud ve dvou vyhotoveních. K žalobě musí být připojena kopie oddacího listu a kolek v hodnotě 1 000 Kč.

11. VÝCHOVA DÍTĚTE PO ROZVODU RODIČŮ

Ještě předtím než soud rozhodne o rozvodu manželství rodičů nezletilého dítěte, musí být upravena práva povinnosti obou rodičů k dítěti pro dobu po rozvodu. Musí být pravomocně rozhodnuto o tom, jakým způsobem bude probíhat výchova dítěte, jak bude zajištěna každodenní péče, jak bude každý z rodičů přispívat na výchovu dítěte. Novela zákona o rodině přinesla významnou změnu právní úpravy v tom, že vedle možnosti svěření výchovy dítěte jednomu rodiči, připouští zákon nově možnost svěřit dítě do **střídavé výchovy obou rodičů**, nebo do společné péče. Možnost takového řešení je odrazem zásady společné odpovědnosti za výchovu a vývoj a rovnoprávnosti rodičů při výchově i v době po rozvodu. Tato možnost umožňuje dítěti častý a pravidelný kontakt s oběma rodiči. Podmínkou rozhodnutí soudu o střídavé nebo společné péči je především společná vůle obou rodičů a dítěte. Velmi důležité je, aby rodiče, kteří chtějí o dítě pečovat střídavě, byli schopni spolu komunikovat. Střídavá výchova znamená, že dítě je svěřeno v určitém přesně vymezeném časovém období do výchovy jednoho z rodičů a v dalším časovém období do výchovy druhého rodiče. Tato eventualita je možná jedině za předpokladu, kdy dítě nemusí měnit své obvyklé prostředí – školu, kontakt s kamarády, sportovní a zájmové kroužky, apod.

Svěření výchovy do péče jednoho z rodičů je realizováno v případě, že oba rodiče neprojevují o výchovu dítěte stejný zájem a nejsou schopni zajistit mu stejnou řádnou výchovu. Soud musí brát v úvahu zájem dítěte a kvalifikovaně rozhodnout, který rodič je schopen řádně o dítě pečovat.

Společná výchova je realizována tehdy, tehdy, nejeví-li se účelné svěřit dítě do výchovy jednomu z rodičů, ani do střídavé výchovy. Důvodem může být zvláštní péče, kterou dítě vyžaduje z důvodu nemoci, zavedený režim, kdy jeden z rodičů absolvuje s dítětem školní povinnosti a druhý například sportovní nebo zájmové aktivity. V tomto případě je nutná vzájemná dohoda obou rodičů a přání dítěte. Tato úprava vychází z Úmluvy o právech dítěte a jejím cílem je vytvořit možnost co nejširšího utváření a upevňování vztahů mezi dítětem a jeho rodiči.

Obecně vždy platilo, že „dítě patří matce“. V dnešní moderní společnosti už to ale tak jednoznačně neplatí. V době, kdy mnoho otců asistuje při porodech, podílí se

na péči o děti i o domácnost, by nečinilo mnohým z nich problém postarat se o dítě stejně dobře jako jeho matka. Pokud jsou oba rodiče způsobilí k výchově, je přesto pro dítě útlého věku matka o trochu důležitější; jinak tomu může být v době, kdy jde o dospívajícího chlapce. Kritéria, z nichž má soud vycházet při úvahách, komu svěřit dítě do výchovy, podrobně vymezuje zákon o rodině, §26 odst. 4 a 5. „Při rozhodování o svěřeni dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti, a se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi, a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na informace o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se o na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů. Soud vždy vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.“

Rozhodování o poměrech nezletilých dětí na dobu po rozvodu, tedy úprava rodičovské zodpovědnosti je vždy pro rodiče rozhodnutím zásadním a často bolestným. Právě v tomto řízení se často objevují negativní emoce, následky rozvratu manželství. Dlouhodobý stres z nepříznivé životní situace mnohdy rodiče nejsou schopni ovládnout a své problémy ventilují před dětmi. Často jeden z rodičů brání druhému rodiči ve styku s dítětem, nebo ho očerňuje ve snaze mít dítě jen pro sebe. V takové situaci je těžké určit, zda odpor dítěte ke styku s některým z rodičů je způsoben snahou jednoho z rodičů toho druhého odcizit a pomstít se tak partnerovi. Soud se často setkává s případy, kdy jeden z rodičů se snaží dokázat, že druhý rodič není schopen řádně se o dítě postarat.

Soud upraví svým rozhodnutím povinnosti k dítěti na dobu po rozvodu, určí, komu bude dítě svěřeno do péče a určí výši výživného. Soud samozřejmě uvítá, jestliže jsou manželé schopni se na úpravě poměrů po rozvodu dohodnout. Taková dohoda, aby nabyla platnosti, musí být soudem schválena. Soud přezkoumá, zda dohoda je v zájmu dítěte. Pokud se v dohodě uvádí, že vyživovací povinnost má pouze jeden z rodičů, je

taková dohoda vůči dítěti právně neúčinná a soud by ji schválit nemohl. Soud dohodu schvaluje rozsudkem, proti němuž není možno podat odvolání. Pokud se rodiče nejsou schopni dohodnout, musí rozhodnout soud.

12. VYŽIVOVACÍ POVINNOST

Všichni členové rodiny mají povinnost vzájemně si pomáhat, společně zajišťovat péči o domácnost a společně se podílet na udržování stejné životní úrovně všech členů rodiny. Platit výživné soud zaváže toho z rodičů, kterému dítě nebylo svěřeno do výchovy. Každý z členů rodiny má povinnost pomáhat ostatním podle svých individuálních možností a schopností, které se mohou během společného soužití měnit. Tyto vzájemné povinnosti a práva členů rodiny se realizují mimo jiné ve vzájemné vyživovací povinnosti, a to jako:

- a) vyživovací povinnost rodičů vůči dětem
- b) vyživovací povinnost dětí vůči rodičům, jež vzniká soběstačným dětem v případě, že rodiče nejsou schopni se živit a dítě může jejich výživu zajistit
- c) vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými připadá v úvahu pouze mezi příbuznými v řadě přímé, tj. mezi předky a potomky a to s přihlédnutím ke schopnostem, majetkovým poměrům všech příbuzných téhož stupně
- d) vyživovací povinnost mezi manželi, jež vyplývá ze zásady rovnosti a vzájemnosti obou manželů po celou dobu trvání jejich manželství
- e) vyživovací povinnost mezi rozvedenými manželi, jež ukládá povinnost bývalému manželovi přispívat na výživu manželovi, který není schopen z objektivních důvodů se sám živit (např. z důvodu péče o malé dítě). Neschopnost manžela sám se živit není dána jen jeho zdravotním stavem, ale může spočívat i v péči o invalidní dítě.
- f) Příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matky náleží neprovdané matce od otce dítěte, jehož otcovství bylo určeno podle zákona. Situace v rodině a individuální možnosti jejích jednotlivých členů podléhají změnám, k čemuž soud musí vždy při svém rozhodování přihlídnout a rozhodnout podle aktuální situace a v souladu s dobrými mravy tak, aby nebyl nepřiměřeně zatížen povinností pouze některý člen rodiny bez zajištění vzájemnosti.

K projednání všech záležitostí týkajících se poměrů nezletilých dětí je vždy příslušný soud péče o nezletilé. Příslušnost tohoto soudu vyplývá z §88 písm. c) o.s.ř. a je tedy dána bydlištěm dítěte, vyplývajícím buď z dohody rodičů, nebo z rozhodnutí soudu.

Náležitosti návrhu na úpravu poměrů nezletilých dětí

„Návrh na úpravu poměrů nezletilých dětí na dobu po rozvodu podává ten z rodičů, který se domáhá rozvodu manželství. V návrhu je třeba uvést název a adresu soudu, jména a příjmení, rodná čísla a adresy nezletilých dětí. Je třeba vyličit skutkový vztah a sdělit, zda již byla žaloba o rozvod podána a u kterého soudu. Podání musí obsahovat návrh způsobu úpravy poměrů nezletilých dětí po rozvodu. Návrh se podává soudu ve třech vyhotoveních, neboť účastníkem řízení bude i ustanovený opatrovník zájmu nezletilých dětí, tedy orgán sociálně-právní ochrany dětí.“⁹

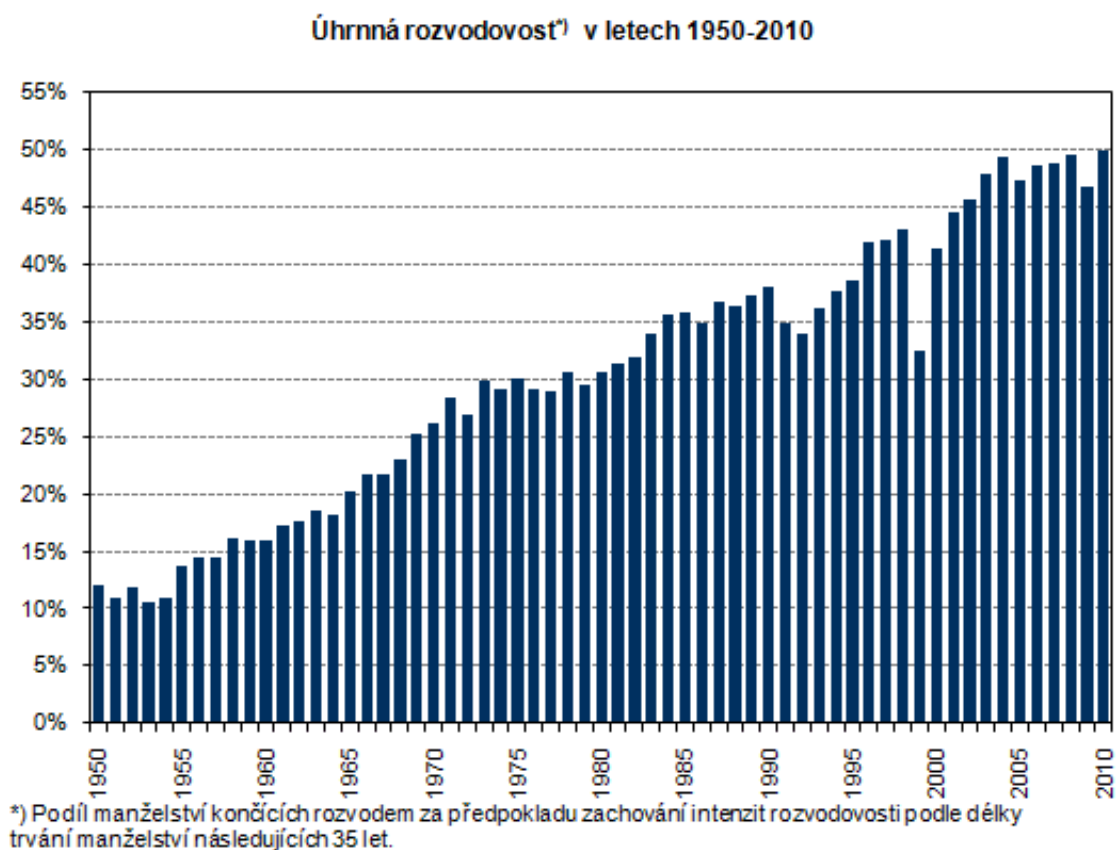
---

⁹ Francová, M. 2010. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*, s. 25.

13. ROZVODOVOST

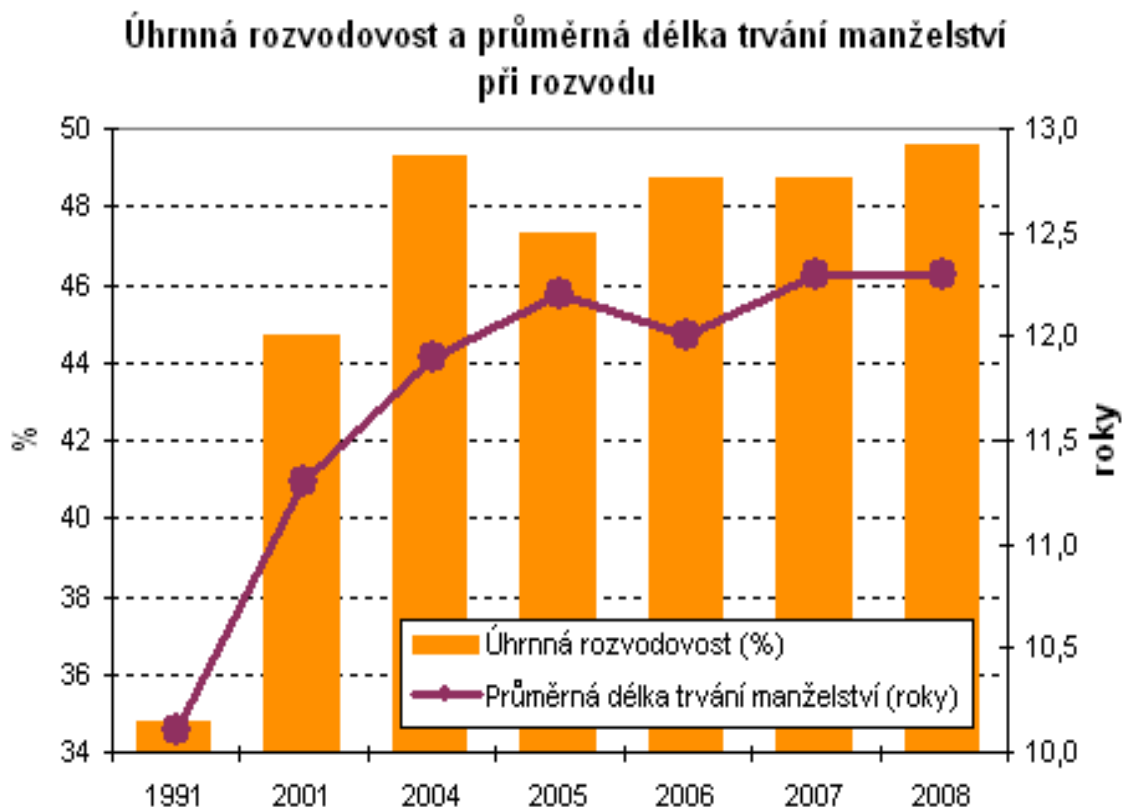
Graf č. 1: Úhrnná rozvodovost v letech 1950 – 2010

Zdroj: Český statistický úřad

Graf č. 2: Úhrnná rozvodovost a průměrná délka trvání manželství při rozvodu v letech 1991 - 2008

Zdroj: Český statistický úřad

Vývoj rozvodovosti

Podíváme-li se na vývoj rozvodovosti, zjistíme, že ve dvacátých letech 20. století docházelo průměrně ke 4 500 rozlukám ročně a v průběhu let rozvodovost trvale rostla. V letech 1950 – 1954 to bylo už průměrně 10 535 rozvodů ročně. Od té doby rozvodovost dále rostla až do roku 1990, v němž došlo k 32 055 rozvodům. Roky 1991 a 1992 znamenaly mírný pokles, který pravděpodobně zapříčinila určitá porevoluční nejistota. Od počátku devadesátých let začala navíc klesat sňatečnost. Mladí lidé mají možnosti studovat v zahraničí, cestovat, mají možnost budovat pracovní kariéru u zahraničních společností, jezdí na stáže a sňatek odkládají na pozdější dobu. Mnohem častější je také soužití dvou lidí bez sňatku.

Vývoj rozvodovosti od roku 1992 znamenal každoroční nárůst. „Téměř neuvěřitelný pokles počtu rozvodů po roce 1998 (v roce 1999 bylo rozvedeno „pouhých“ 23 657 manželství), rovněž nenaznačuje, že by se snad manželé přestali rozvádět, spíše je důsledkem podstatné změny předpisů o rozvodu, která je provázena i celkovým prodloužením rozvodového řízení v případě, že rozvádějící se manželé mají nezletilé děti. Navíc s přihlédnutím k velké novele zákona o rodině z roku 1998 (účinnost od 1.8.1998) se mnoho soudců snažilo skončit většinu již zahájených rozvodových řízení do konce roku 1998.“¹⁰ Tendence rozvodovosti byla i v následujících letech mírně stoupající.

V relaci k počtu sňatků, z nichž vzešla rozvedená manželství, se mírně zvýšila úhrnná rozvodovost, která udává, jaký podíl manželství by skončil rozvodem při zachování intenzit rozvodovosti podle délky trvání manželství v daném roce. V roce 2008 dosáhla úhrnná rozvodovost 49,6 %, čímž byla překonána prozatím nejvyšší hodnota 49,3 % z roku 2004. Průměrná délka trvání manželství při rozvodu činila 12,3 let, stejně jako v roce 2007. Ve srovnání s obdobím na počátku nového století však vzrostla o jeden rok. Úhrnná rozvodovost udává podíl manželství končících rozvodem (za předpokladu zachování intenzit rozvodovosti podle délky trvání manželství z daného roku po dalších zhruba třicet let).

Rozvody podle vzdělání

V roce 2008 až čtvrtina rozvedených mužů se základním vzděláním procházela rozvodem opakovaně. V posledních letech dosahuje nejnižších hodnot kategorie osob se středním vzděláním s maturitou. U rozvedených žen platí: čím vyšší stupeň vzdělání, tím nižší zastoupení opakovaných rozvodů.

Příčiny rozvodů

Statistika příčin rozvratu manželství potvrzuje stále čtenější využití obecných příčin (kategorie „rozdílnost povah, zájmů“ a „ostatní“) před konkrétně formulovanými příčinami na straně muže či ženy. Uvedené dvě kategorie zahrnovaly v roce 2008 již

---

¹⁰ Hrušáková, M. 2003. *Rozvod a paragrafy*, s. 12.

téměř 87 % případů u mužů i u žen, z toho tři čtvrtiny připadly na prvně jmenovanou. Zaměříme-li se pouze na konkrétně formulované příčiny rozvratu, pak na obou stranách manželské dvojice byla nejčastěji soudem identifikována jakožto příčina rozvratu manželství nevěra (1 442 případů na straně muže a 921 u žen). Druhým nejčetnějším důvodem byl alkoholismus muže či nezájem o rodinu ze strany ženy.

Délka trvání manželství do rozvodu

Od 90. let 20. století se podstatně změnila struktura rozvodů podle délky trvání manželství, a to ve prospěch zastoupení rozvodů déletrvajících manželství. Zatímco v roce 1991 se téměř 60 % rozvodů týkalo manželství do 10 let od uzavření, od roku 2003 se tento podíl udržuje na úrovni 40 %. Naopak tedy, 60 % rozvodů uzavírá manželský život po více jak 10 letech od sňatku.

Ve srovnání s předchozími lety se v roce 2008 mírně zvýšil podíl rozvodů krátce po uzavření manželství. 5 % rozvodů nastalo hned v prvním či druhém roce manželství, na období do 5 let od sňatku připadlo 19 % rozvodů. Odpovídající hodnoty za rok 2007 činily 4 %, resp. 18 %. Zastoupení rozvodů po 20 či více letech od sňatku se v roce 2008 mírně zvýšilo na 26 %.

Rozvody cizinců

Od roku 1995, kdy započalo sledování státní příslušnosti rozvádějících se osob (namísto národnosti), dlouhodobě roste podíl cizích státních příslušníků, které rozvede český soud. V roce 2008 dosáhl podíl rozvodů, u kterých alespoň jeden z partnerů nebyl občanem ČR, hodnoty 7,1 %.

Na straně mužů bylo rozvedených cizinců 4,4 % (absolutně 1 386), z čehož nejvíce připadlo na státní občany Slovenska (244), Vietnamu (219) a Ukrajiny (121). Na straně rozvedených žen-cizinek se na předních třech příčkách umístily stejné kategorie státních občanství jako u mužů, avšak podle četnosti v pořadí Ukrajina (291), Slovensko (205) a Vietnam (114). Celkem bylo rozvedených žen s jiným než českým státním občanstvím 949, tj. 3 % ze všech rozvedených v roce 2008.

ZÁVĚR

Základním cílem mé práce bylo uvedení do problematiky rozvodového řízení a úpravy poměrů k nezletilým dětem. V úvodu práce jsem nahlédla do historie rodinného práva, následně jsem se věnovala současné platné legislativě. Zmiňuji také nejdůležitější mezinárodní úmluvy týkající se rodinného práva a práv dítěte. Jednu kapitolu jsem věnovala poměrně novému institutu, registrovanému partnerství. I přesto, že je to téma v naší právní legislativě nové, myslím si, že by si zasloužilo věnovat se mu ještě podrobněji.

Téma Rozvodové řízení a úprava práv a povinností k nezletilým dětem jsem si vybrala proto, že je aktuální a živé, tato látka mě zajímá, chtěla jsem zjistit širší souvislosti a proniknout do této ožehavé problematiky hlouběji. Překvapila mne nejen mimořádná obsáhlost, nýbrž i obrovská provázanost předmětu práce s dalšími aspekty. Je to navíc problematika dlouhodobě v centru dění, vyvíjející se současně s potřebami moderní společnosti a do budoucna zřejmě její význam nebude ustupovat.

Na závěr bych chtěla zdůraznit potřebu ochrany zájmu dětí. Bohužel, právě toto je oblast, kde je pro soud velmi těžké prokázat, jaký je skutečný stav věci a jaké poměry v dané rodině panují. Vyřknutý rozsudek spolu s nadměrnou délkou řízení tak nezdědka vyústí v naprosté zpretrhání všech rodinných vazeb. Doufám, že se mi podařilo danou problematiku přehledně rozebrat.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BIČOVSKÝ, J. et al., *Společné jmění manželů*, 2. vydání. Praha: Linde, s.r.o., 2009, ISBN 978-80-7201-747-8.

DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J., *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*, 2. rozšířené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2007, ISBN 978-80-7357-262-4.

DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J., *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*, 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, ISBN 978-80-7357-597-7.

DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. a kol., *Manželství a rozvody*. Praha: Linde, s.r.o., 2002, ISBN 80-86131-34-4.

FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J., *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*, 2. Aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, ISBN 978-80-7357-586-1.

HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ, J., *Zákon o rodině, komentář a předpisy související*, 7. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.3.2005. Praha: Linde Praha, a.s., 2005, ISBN 80-7201-517-6.

HRUŠÁKOVÁ, M., *Rozvod a paragrafy*, 2. aktualizované vydání, Brno: Computer Press, 2003, ISBN 80-7226-981-X.

HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., *České rodinné právo*, 3. přepracované a doplněné vydání, právní stav k 1.4.2006, BRNO: Masarykova Univerzita a Doplněk, 1998, ISBN 80-210-3974-4 (Masarykova univerzita)
ISBN 80-7239-192-5 (Doplněk Brno).

CHODĚRA, O., *Partnerství, manželství a paragrafy*. Praha: Grada Publishing, s.r.o., 2002, ISBN 80-247-0217-7.

JANKŮ, M. a kol., *Základy práva pro posluchače právnických fakult*, Praha: C.H.Beck, 2006, ISBN 80-7179-499-6.

ŠARMAN, J., ŠUPÁKOVÁ, H., *Přehled judikatury ve věcech majetkových vztahů mezi manžely*, 2. aktualizované a rozšířené vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, ISBN 978-80-7357-592-2.

ŠPAŇHELOVÁ, I., *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, s.r.o., 2010, ISBN 978-80-2473-181-0.

VESELÁ, R. a kol., *Rodina a rodinné právo*. Praha: Eurolex Bohemia, s.r.o., 2003, ISBN 80-86432-48-3.

ZÁKONY

Ústava ČR

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů a ve znění pozdějších předpisů

ÚMLUVY

Úmluva o právech dítěte

Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení

Úmluva o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce

Úmluva o styku s dětmi

Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí

Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství

INTERNETOVÉ ZDROJE

Český statistický úřad, <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1, s. 37

Graf č. 2, s. 38

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora:	Helena Eliška Brettfeldová
Obor:	Právo v podnikání
Forma studia:	kombinovaná
Název práce:	Rozvodové řízení a úprava práv a povinností k nezletilým dětem
Rok:	2012
Počet stran textu bez příloh:	41
Celkový počet stran příloh:	0
Počet titulů české literatury a pramenů:	27
Počet titulů zahraniční literatury a pramenů:	0
Počet internetových zdrojů:	1
Vedoucí práce:	JUDr. Ladislav Lekár